

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

แรงผลักดันทางสังคม เศรษฐกิจ กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการทำงานและตลาดแรงงาน รวมทั้งโครงสร้างอายุประชากร เป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ส่งผลให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการยกระดับทักษะการทำงาน อีกทั้งการเปิดประตูของประเทศไทยสู่เสรีร่วมกับกลุ่มประเทศอาเซียน ทำให้ต้องเพิ่มความเข้มแข็งในการผลิตคนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านความรู้และการมีทักษะอย่างรอบด้าน เพื่อเป็นการเตรียมคนในประเทศให้สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีศักยภาพ

การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่เข้ามาขับเคลื่อนให้การพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว การศึกษาในระบบแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา ในหมวดที่ 3 มาตรา 15 ที่กล่าวว่าการศึกษามี 3 รูปแบบคือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบกันไปเพื่อให้คนในชาติได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2545) ซึ่งเป็นลักษณะที่โดดเด่นของประเทศไทย คือ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องการความสุข เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต การคิดตัดสินใจ การเลือกกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ล้วนใช้เหตุผล ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้านอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ ฐานะความเป็นอยู่ ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม ทั้งสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลทางวิชาการคือความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ๆ การคิดแบบคิดเป็นจึงเป็นการใช้ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้าน นำมาสู่การตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อ เลือกที่จะกระทำ โดยสามารถอธิบายเหตุผลของตนเองได้ ซึ่งความคิดของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป การจัดการศึกษานอกระบบ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง หัวใจสำคัญ คือการยอมรับและเคารพในการตัดสินใจของผู้เรียน ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย ในระดับพื้นฐานด้วยกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลครอบครัว และมีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าว

ทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการ และธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐาน ของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษา พื้นฐานนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด (สำนักบริการ ข้อมูลและสารสนเทศ 2555)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็น เรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ และกำหนดเป็นนโยบายหลักเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาประเทศ ซึ่งในปัจจุบันประเทศต่างๆให้ความสำคัญกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมี พื้นฐานจากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบกันไปกับการศึกษาในระบบ ตาม บริบททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ

จากช่วงเวลาที่ผ่านมา คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่มีปัญหาคุณภาพ การศึกษาและระดับสติปัญญาของเด็ก พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และผลิตภาพแรงงานต่ำ กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร และโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรเป็นปัญหาการพัฒนาประเทศ

โดยทิศทางของประเทศ พบว่าโครงสร้างประชากรที่วัยสูงอายุ ส่งผลให้ประเทศไทยก้าวสู่สังคม ผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ วัยเด็กและวัยแรงงานลดลง โดยประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตลดลงโดยเฉลี่ย ร้อยละ 0.62 ต่อปี เหตุผลที่สำคัญที่ทำให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง ส่วนหนึ่งมาจากอัตราการเกิดที่ ลดลง ทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปและเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2568 ซึ่งส่งผลให้ ประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน วัยผู้สูงอายุลดลงจากร้อยละ 20.5 67.6 11.9 ในปี พ.ศ.2553 เป็นร้อยละ 18.3 66.9 14.8 ในปี 2559 ตามลำดับ

จากอัตราการเกิดที่ลดลง ทำให้แนวโน้มของสังคมไทยในอนาคตจะมีประชากรวัยเด็กลดลง ซึ่งส่งผลให้ประชากรวัยเรียนลดลงตามไปด้วย สอดคล้องกับการคาดการณ์ประชากรวัยเรียนในอนาคต ที่ พบว่าจำนวนผู้เรียนในระดับอนุบาล และประถมศึกษาที่มีจำนวนลดลง และให้ความสำคัญกับการ

ส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้กลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต(สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2556)

จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาแนวทางของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศต่างๆที่คัดสรร เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการกระจายอำนาจการศึกษา หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนวิธีการจัดการศึกษา หลักสูตร กลุ่มเป้าหมาย แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศและต่างประเทศ
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศที่มีการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบดังนี้คือ

- 1) กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการกระจายอำนาจการศึกษา
- 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาและสังเคราะห์การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศ ผู้วิจัยเลือกศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศต่างๆ ที่คัดสรรจำนวน 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศกานา และประเทศไทย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในด้านระยะเวลากำหนดขอบเขตของการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยศึกษาด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ.2550 – 2556

นิยามศัพท์

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่น หลากหลาย และผสมกลมกลืนไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง ลักษณะของจัดองค์ประกอบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ศึกษาประกอบด้วย กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการกระจายอำนาจการศึกษา หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย
2. เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยเพื่อส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม